

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ФІНАНСОВИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ

Передумовою забезпечення соціально-економічного розвитку та запорукою суспільного добробуту країни є зміцнення та розвиток освітнього потенціалу. Водночас, розвиток освіти в цілому, й вищої освіти зокрема, в умовах глобалізації потребує поліпшення її фінансового забезпечення побудови збалансованого механізму його реалізації та диверсифікації джерел для забезпечення ефективного функціонування закладів вищої освіти та якості освітніх послуг.

Ефективність діяльності вищих навчальних закладів в контексті глобальних зрушень у світовому освітньому просторі залежить від їх фінансового забезпечення, що являє собою процес формування і використання фінансових ресурсів й реалізується на основі таких форм фінансування як самофінансування, бюджетне фінансування та кредитування.

Якість та конкурентоспроможність освітніх послуг, а також ефективність освітніх реформ у вищій школі залежать як від рівня достатності, оптимальності складу та структури джерел фінансування, так і від форм та методів для їх створення. Відтак, достатність фінансування вищої освіти в значній мірі залежить від особливостей формування та розвитку механізму його фінансового забезпечення.

Узагальнення підходів щодо сутності фінансового механізму як сукупності форм, методів та важелів для створення та використання фондів фінансових ресурсів, слід зазначити, що фінансовий механізм закладів вищої освіти являє собою сукупність форм, методів, інструментів та важелів впливу, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері вищої освіти, а також створення і використання фінансових ресурсів та ефективне функціонування закладів вищої освіти.

Фінансове забезпечення та фінансове регулювання є елементами фінансового механізму фінансування вищої школи, які поєднують фінансові відносини щодо фінансування і регламентування, а також джерела, форми, методи, інструменти та важелі.

Фінансове регулювання – це шляхи та метод фінансового впливу, пов'язані із ресурсним забезпеченням економічних процесів у вищій школі.

Ключовим принципом побудови фінансового механізму системи вищої освіти є принцип стратегічної орієнтованості, який вимагає розробки стратегії організації фінансових відносин, що забезпечить ефективне функціонування системи вищої освіти відповідно до соціально-економічних пріоритетів суспільства [1].

Таким чином, системний підхід до формування фінансового механізму вищих навчальних закладів

полягає у розгляді останнього як складної динамічної системи, практична реалізація принципів організації і функціонування якої дозволяє забезпечити ефективний розподіл та використання наявних фінансових ресурсів, а також високу якість освітніх послуг [2].

Недостатність фінансування закладів вищої освіти створюють ряд загроз щодо ефективного їх функціонування та зумовлюють потребу в удосконаленні фінансового механізму. Виокремлено 7 рівнів ієрархії загроз ефективного функціонування закладів вищої освіти (табл. 1) [3].

Найвищим ступенем ризику є загроза, яку отримали на сьомому рівні, – невідповідність статусу закладів вищої освіти «бюджетна установа» як суб'єктів економічної діяльності засадам ринкової економіки, що унеможливило одержання закладами вищої освіти фінансової самостійності (автономії).

Конкуренція вітчизняних закладів вищої освіти із зарубіжними навчальними закладами проявляється у тому, що багато молоді здобувають освіту за кордоном і щороку цей показник зростає. В цьому контексті здобувачам вищої освіти Україні необхідно створювати умови для отримання якісної освіти та практичної самореалізації в майбутньому.

Шостий рівень ієрархії визначає одну загрозу відносно сповільненість темпів розвитку освіти порівняно зі стрімкою модернізацією сучасного суспільства.

Реформи, які проводяться в освітній сфері, сповільнюються, оскільки відсутня єдина узагальнена концепція розвитку освітньої системи

Необхідним також є формування та провадження новітньої стратегії щодо політики держави в освітній сфері, яка відповідатиме діючим світовим тенденціям, а також вітчизняним напрямом розвитку соціально-політичної, економічної і культурної сфер життя суспільства.

Дуже необхідним є формування та провадження новітньої стратегії щодо політики держави в освітній сфері, яка відповідатиме діючим світовим тенденціям, а також вітчизняним напрямом розвитку соціально-політичної, економічної і культурної сфер життя суспільства.

П'ятий рівень ієрархії формують дві загрози – низький рівень підготовки випускників закладів вищої освіти і недостатнє фінансування інноваційних потреб закладів вищої освіти та розвитку науково-педагогічного потенціалу.

Скоригувати створений на ринку праці України дисбаланс може допомогти налагодження діалогу між вищою школою та бізнес-середовищем.

Таблиця 1

**Рівні загроз ефективності функціонування
закладів вищої освіти України**

Рівень загроз	Фінансові загрози
Рівень 7	невідповідність статусу закладів вищої освіти «бюджетна установа» як суб'єктів економічної діяльності засадам ринкової економіки
	конкуренція вітчизняних закладів вищої освіти із зарубіжними навчальними закладами
Рівень 6	відносна сповільненість темпів розвитку освіти порівняно зі стрімкою модернізацією сучасного суспільства
Рівень 5	недостатнє фінансування інноваційних потреб закладів вищої освіти та розвитку науково-педагогічного потенціалу
	низький рівень підготовки випускників закладів освіти
Рівень 4	перенасиченість ринку праці випускниками закладів освіти
	відставання якості освіти порівняно з освітніми системами розвинених держав
Рівень 3	відрив навчання від практики
	моральний та фізичний знос основних засобів та нематеріальних активів у закладах вищої освіти
	низький рівень інтернаціоналізації вітчизняних закладів освіти
Рівень 2	відсутність чіткої стратегії розвитку фінансування
Рівень 1	незбалансованість джерел фінансування вищої школи (значне превалювання державної частки)
	неузгодженість позицій науковців та політиків щодо розвитку освіти

Джерело: [3].

Четвертий рівень ієрархії належить таким загрозам як відставання якості освіти порівняно з освітніми системами розвинених держав та перенасиченість ринку праці випускниками закладів вищої освіти, адже вступники обирають освітні програми переважно за рівнем престижності, складності навчання чи наявністю бюджетних місць у ЗВО, але не за рівнем запиту ринку праці.

Третій рівень ієрархії загроз формують такі фактори, як низький рівень інтернаціоналізації вітчизняних закладів вищої освіти, моральний і фізичний знос основних засобів та нематеріальних активів у закладах вищої освіти, а також відрив теорії від практики.

Відомо, що у результаті надмірного зносу основних засобів погіршуються функціональні якості

об'єктів, скорочується термін їхньої служби, дорожчають утримання й експлуатація, що негативно відображається на бюджетних і суспільних витратах на утримання закладів вищої освіти, що є об'єктами державної власності.

Несучасні та неутеплені будівлі погіршують умови навчання для усіх спеціальностей, проте для технічних і природничих спеціальностей знос може обумовлювати низьку якість навчання, якщо не відбувається оновлення лабораторій, обладнання в них, закупівля відповідних матеріалів.

Має місце й проблема відриву навчання від практики, подолати яку можна шляхом впровадження дуальної освіти, яка передбачає поєднання практичної діяльності і навчання, коли нового спеціаліста освітній заклад готує разом з підприємством (фірмою, організацією). Тобто підприємство визначає необхідні йому спеціальності й замовляє їх у закладі освіти.

Другий рівень ієрархії загроз формує такий фактор, як відсутність чіткої стратегії фінансування ЗВО.

Упродовж усіх років незалежності Україна постійно вдосконалює механізм фінансування, проте на сьогодні чіткої стратегії фінансування ЗВО не існує.

Перший рівень загроз формують два фактори, серед яких незбалансованість джерел фінансування вищої школи (значне перевалювання державної частки) та неузгодженість позицій науковців і політиків щодо розвитку освіти.

Дійсно, на сьогодні проблемі вищої освіти науковці і практики приділяють значну увагу, проте більшої уваги потребує модернізація механізму вітчизняних ЗВО.

Таким чином доведено, що у разі розбудови механізму фінансування діяльності ЗВО необхідно враховувати вплив загроз загального розвитку та фінансових загроз їх стійкому розвитку.

Загрози доцільно структурувати за рівнями відповідно формування відповідних фінансових загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення перспективи механізму фінансування вищих навчальних закладів. *Фінанси України*. 2015. № 2 (111). С. 106–113.

2. Олійник І. В., Козир І. С. Фінансове забезпечення перспективи механізму фінансування вищих навчальних закладів. *Науковий вісник Львівської академії*. 2021. Вип. 3;4. С. 30–37.

3. Коваленко Ю. М., Вітренко Л. О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні: монографія. Ірпінь, Україна: Університет ДФС України, 2020. 238 с.